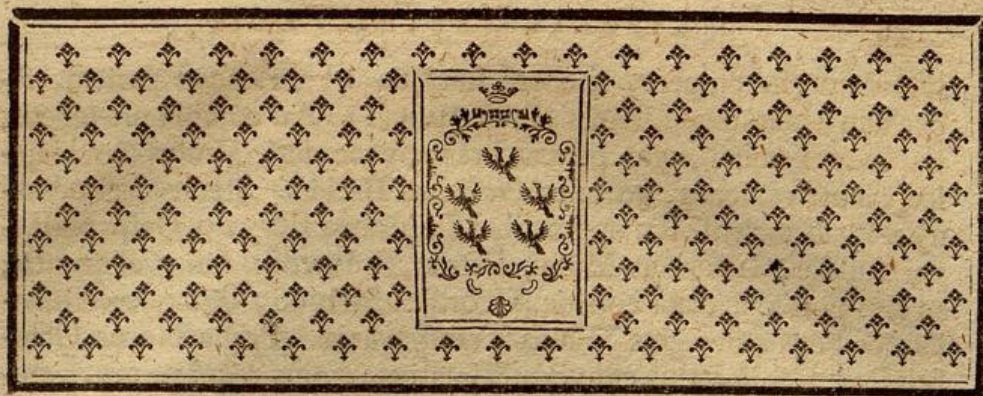

CASPARIS URSINI VELII
DE
BELLO PANNONICO,
A
FERDINANDO I. CÆSARE,
ET
REGE HUNGARIÆ CUM JOANNE COMITE SCEPUSIENSI,
REGNI ÆMULO, FELICITER GESTO,

LIBER II.

Comitia regni Budæ primum, tum Albæ Regiæ à FERDINANDO celebrata. Coronationis solennia. Iuxta funebria LUDOVICO II. rite persoluta.

Postquam jam appetebat tempus comitiis habendis constitutum, Rex Ferdinandus, ut utroque ex oppido, intermissa per id tempus velatura, ultro citroque homines comeare possent, interfluentem Pestæ ac Budæ Danubium, tametsi latitudine immensa, statuit ponte committere; cujus hæc faciundi ratio fuit. Navigia bina inter se connexa tignis duorum passuum intervallo materiam directam, ligneis vectibus colligatam, & clavis adactam sustinebant; quæ conferta fimo erat adversus curruum & equorum gravitatem ac pondus.

Deinde perfecto opere, anchoris fundatis ad utramque partem, facile vim impetumque fluminis sustentavit (1). Ad comitia præter eos, qui Posonii cum Regina permanferant, venerunt, Paulus Archiepiscopus Strigoniensis, Joannes Orsachus Baciens. Stephanus Podmanyczky Nytrienf. Ex optimatibus Stephanus Beryzlo, Despotes Regni Rasciae, Ladislaus More, Petrus Erdewdi: serius aliquanto, ac fere post dimidiata comitia, Georgius Swlyoc, Quinqueecclesiensis, & Petrus Perenius Waida Transylvaniæ. Pridie Nonas Octobris Rex Ferdinandus convocatis in arcem totius regni primis, secreto in concilio talem orationem, locutus per interpretem, habuit:

Postquam anno superiori fama acerbissima nuncium attulisset de interitu miserando regis Ludovici, & clade regni hujus ab immanissimis Turcis, ac vastitate, oppidis & agris passim illata; tametsi gravissimis negotiis tum meis, tum Caesaris, distentus essem, præcipue occupatus circa conscribenda supplementa, in Italiam adversus Gallos, Mediolano imminentes, mittenda: tamen nihil prius duxi faciendum, quam ut maturrimè exercitu comparato tam hostibus truculentis ac feris obviam irem. Quocirca magnis itineribus à Germania Viennam contendì, ibique coactis copiis, de hostium insperato recessu ac fugæ persimili certior factus, eas ad fines regni subsistens consulto retinui; ne exercitu introducto in misere afflictam regionem, priori ac recenti adhuc vulnere aliud adderetur: ad quod sanandum totis viribus incumbendum esse ratus, consilium cepi cum sorore Regina de Rege quàm maxime idoneo eligendo. Itaque & ipsa Regina, & Palatinus regni diem consilio habendo constituunt apud Comarum, quo omnes regni procures, & universa nobilitas convenirent. Verum, ut est factiosa mortalitas, comes Cepusiensis, conciliabulo ad arcem Tokai indicto, ad sui studiosos, ac novarum rerum cupidos homines, de invadendo regno primum retulit, jam manifeste præ se ferens id, quod aliquot ante annos molitus erat. Deinde, cum inter tam paucos convenisset, partim jam præparatos ad hoc, & præmiis inductos, partim metu coactos, ut regnaret ille, ac primo quoque tempore Regalem ad Albam profectus, regnique insignibus decoratus, regium sibi nomen & potestatem usurparet: ille continuo incredibili cupiditate flagrans regnandi, furoreque & amentia impulsus, divinis humanisque legibus contemptis, oblitus fœderis, ac repudiata consuetudine, quam majores ve-
stri

(1) Vide paginam ultimam libri tertii, ubi auctor noster structuræ hujus pontis pluribus commemorat.

Fri jurejurando inter se rite sanxerunt, ac vobis quasi per manus tradiderunt, quam & nemo unquam violare ausus fuit, haud expectato tempore, concilii legitime indicti; cum suæ factionis mortalibus iter arripit Albam versus: ibi imposito sibi diademate, Regem se passus est salutari. Tanta hominis audacia intellecta, Palatinus cæterique, ad quos secundum Reginam administratio summæ rerum per interregnum est devoluta, Posonii indicto conventu, de sententia fœderis, jam olim inter Fredericum & Maximilianum Cæsares cum Rege Vladislao iſti renovatique, tum ex veterum instituto regem me nominaverunt. Potuissena tunc occupatum à Comite Cepusiensi per fraudem & scelus regnum jure meo armis adserere: verum, longè diversum suadente mea erga vos eximia benignitate paternoque amore, malui tunc (nisi obstitisset egregiæ voluntati meæ tyranni sibi imprimis exitialis pertinacia) sine sanguine ac clade aliqua regno, quod cum ex fœdere, tum jure propinquitatis mihi debebatur, potiri. Proinde nihil non tentavi, quo benigne ille admonitus respiceret, ac regno, quod invaserat violenter, se abdicaret. Intermissuit hisce studium atque auctoritatem suam, sed frustra, Sigismundus Poloniæ Rex; hinc fœderis reverentia tactus, cujus renovati ab hinc annis duodecim cum fratre Vladislao author fuerat, illinc necessitudinis vinculo quasi adstrictus: cujus instinctu Regis, tametsi tyranni exploratum haberem insanabile ingenium, libens permisi, ut nostri cum illius legatis de pace componenda missis, adhibitis etiam Regis ipsius sequistris, Olomucii congregarentur: ubi negotio diu multumque agitato, postremo re infecta, discessum est. Senti tum equidem & animo præcepi, quo consilio comes, nempe ut diem ex die duceret, talia inceptaret; sed ut penitus mortales omnes cognoscerent, me nulli occasione pacis, inveniendæque concordie defuisse, quamvis sciebam, vana allaturos legatos illius; tamen vel hac in re optimo nobisque amicissimo Regi Sigismundo morem gerere volui. Quocirca cum tanta lenitate mea audacissimus ille abuteretur, & insolentia ejus in dies corroborata inveterasceret, tandem ius meum armis exequi decrevi. Hic Deum immortalem testem facio, me invitum suscepisse hoc bellum. Sed coegerunt me cum aliâ tum hæ præcipue causæ; ut exercitum introducerem minimè vobis infestum, simul ut ab illius sævissima tyrannide, impressioneque violentissima Turcarum vos omnes, (quorum mihi salus & conservatio incredibile est, quantæ sit curæ) vendicarem. Quod bellum quàm pie justeque illi à nobis fuerit illatum, evenus, iudex haud iniquus, felix adeo declaravit. Quem quo successu

regia sede eiecerim, ac nuper trans Tybiscum, concisis ab haud magnâ meorum manu illius instructissimis copiis, exutum castris fugarim, ipsi pene vidistis: magis Dei auxilio ac virtute, quàm humanis opibus ac consiliis ea parva victoria est. Reliquum est igitur, ut quoniam Dei immortalis jam haud dubia voluntate, ac vestrum consensu omnium inter vos regnandum mihi sit, ante omnia, quod pulcherrimum factu est: & pernecessarium, in hoc totis viribus incumbamus: primum omnium, ut regni corpus miserè luxatum ac pene articulatim convulsus redintegremus; hostes deinde, quicunque imminerebunt, procul armis arceamus; postremo, & fines ejus, quàm fieri potest longissimè, proferamus. Atqui ut nos ad hæc obeunda conficiendaque maturè omnes vires nostras ac copias perlibenter accommodabimus, non labores detrectando, non pericula exhorrendo: ita æquum est, ut vicissim consiliis atque opibus vestris in re tam præclara, vobisque imprimis salutari, promptè ac fideliter nos adjuvetis. Quodsi vobis cordi est pietas, si curæ libertas patriæ, si pudicitiam uxorum adversus impurißimos hostes, si liberorum incolumitatem & bonorum, si vitam denique vestram defensam esse vultis: omnes haud dubiè volentibus animis estis facturi, simulque adnitemini, ut quàm maturrimè pulcherrimum hoc meum institutum commodè ac feliciter auspiciari & perficere possim.

Hæc ubi dixisset, cunctis uno ore petentibus spatium ad deliberandum, quid responderent regis orationi, datum. Itaque seorsum iere; ac deinde post haud longam consultationem reversi, ubi jussu regis omnes confedissent, Paulus Archiepiscopus in hanc ferme sententiam est locutus. Omnes, qui superfuissent cladi post Ludovici occasum, cum in animo secum quisque exegisset, ad se regnumque tuendum opus esse ope atque auxilio principis alicujus præpotentis ac maximis copiis præditi; haud alium quam Ferdinandum expetisse. Verum comitis Cepusiensis factione superante, illius electionem magis quidem metu compulsos permisisse, quam approbasse: & interfuisse coronationi non tam sponte sua, quam ne abfuisse, sibi fraudi esset. Nemini non cognitum fuisse animum illius in secundis elatum, insolentem ac sævum; in adversis infractum & effæminatum: idcirco protinus in fugam illum conjectum, ubi primum regis Ferdinandi arma increpuissent in Hungaria. Quare sibi omnes vehementer gaudere; regi vero ipsi Ferdinando victoriam gratulari. Electionem ab aliis, Reginam secutis, Posonii habitam, justam imprimis

primis arbitrari, eique nunc omnes unanimi consensu suffragari: qui secus sentiat, eum pro hoste illico habendum; comitem Cepusiensem, Majestatis reum, qui scelere ac vi regnum invasisset, armis persequendum esse: se ad eam rem opes viresque suas regi polliceri. Ipsum deinde Ferdinandum hortari, ut regni gubernacula capebat, ac primo quoque tempore regis insignibus in Alba Regali decoretur: eam ob rem delectos Procerum ac nobilium ad Petrum Peregrinum, coronam ab eo petitam, nulla mora interposita, mittendos esse.

His atque aliis ad hunc modum dictis, Rex brevi & comitate oratione, sibi gratam esse voluntatem ac studia omnium, ostendit, quibus cum etiam gratiam egisset, misso concilio, de reliquis se in posterum consulturum esse, respondit. Postridie suggestu pro arce constituto, & auleis sericis auroque distinctis omni ex parte ornato, Rex inter primores & regni optimates ex arce descendens, in folio consedit. Ibi postquam, quæ pridie apud proceres dixerat, Thomas antistes Vespriemensis, satis idonea oratione recitasset; ipse, eodem usus interprete, hunc in modum ad nobilitatem circumfusam verba fecit. *Jam primum omnium satis constare unicuique vestrum existimo, quo animo ad hoc regnum nuper venerim; nempe ut a tyrannide capita vestra liberarem; dein, ut adversus crudelissimos hostes vos facultatesque vestras omnes tuerer; regnum hoc postremo jam pene tot cladibus intestinisque discordiis funditus eversum, quod olim omnium fuit opulentissimum, ad pristini decoris fastigium rursus excitarem. Unde nimirum unusquisque vestrum existimare potest, me præterquam quod jure optimo regnum hoc petiturus essem, miseratione adductum magis ac succurrendi rebus prope perditis studio incitatum, non vero commodi ac privatae utilitatis ergo, id affectasse. Quid enim eo spoliatus? quid destitutus? quæ denique ac quanta incommoda? quot ruinae nostra imprius ope atque opera, ut recureretur instaureturque regni corpus, sunt sarcinae? Quamobrem cum jam consensu omnium vestrum regnum capessens, ante omnia testem facio Deum immortalem, ac polliceor vobis, me ita summæ rerum præfuturum, ut intelligatis, me in regnando magis paternæ clementiæ ac mansuetudine, quam regia dominatione usum fuisse. Porro hoc mihi fraudi non debet esse, quod advena regnabo. Complures ante me externi quam indigenæ regnum hoc melius tenuere. Non unde sis, verum qui sis, præcipue refert. Ac ne aliunde accersam exempla, Caesar Imp. Probus, vestrae hic gentis fuit Pannonius; justitia,*

tia, clementia, rei militaris usu, cæterisque regiis virtutibus complures superavit Cæsares, qui ante ac post se imperium orbis terrarum obtinuerunt: quorum magna pars a maioribus Rom. turpissime degeneravit, quique crudelitate inhumana, libidine & rapinis, multisque aliis facinoribus infames & execrabiles fuerunt. Nec vero, si altitudine generis ceteremus, ullo erimus regum, qui ante nos fuerunt, claritate natalium inferiores. Avis, altero Cæsare Rom. altero Hispaniarum Rege possim jure gloriari. Patrem habui & ipsum regem; cui nisi properata mors attulisset injuriam, avo erat in Imperio successurus. Est mihi germanus frater Carolus Augustus & invictus Cæsar, avitis & regnis & imperiis potitus; qui, quas res adhuc admodum juvenis gesserit, omnes mortales norunt. Cæterum, quæ de nobis hactenus hominum fuerit existimatio, satis, ut opinor, edocuerunt duæ potentissimæ nationes; jam olim Germani, qui nos pro Cæsare apud se esse voluerunt: deinde Bohemi, qui ad unum omnes anno superiori regnum nobis detulerunt. Proinde nihil est, cur vel unum ex vobis pænitere possit tam justæ electionis. Annixuri sumus pro captu ingenii ac virium nostrarum, ut nihil eorum, quæ à justo, pio, ac benigno principe fideles subditi jure suo requirunt, ullus vestrum desiderare in me possit. Primum non est quod vereamini, nos antiquaturos statuta, quorum plerique Reges ante nos auctores fuerunt; privilegia cæteræque immunitates semper vobis incolumes existent: patebit aditus ad nos unicuique vestrum, confidenter pro se quacunque de re locuturo. Ante omnia summopere assidua cura ac studio elaborabimus, ut juste, clementer, pieque regnum agere omnium calculis judicemur; summi & infimi par ratio a nobis habebitur; jus summa æquitate omnibus reddemus; postremo vestris omnium consiliis, eorundemque ope & auxilio usi, cum agros & arces a crudelissimis hostibus occupatas recuperabimus, tum regni ipsius fines quam latissime proferemus. Quodsi vires nostræ non pares futurae essent hostium potentiæ, at Cæsaris fratris accedent opes & copiæ, auxiliaque principum multorum ac nationum. In summa, ne longum faciam, si expertus fuero vos fideles atque utiles patriæ cives; pro salute vestra liberorumque & conjugum vestrarum, pro conservandis bonis vestris, non solum opes nostras effundemus, verum etiam, si necessitas postularit, vitam in discrimen offerre nunquam non erimus parati. Quæ dixi, ita vos æquum est accipere, ut quod mihi a vobis contingere jure opto, nempe, ut fideliter obedienterque nobis pareatis, id & uxori nostræ, Reginae vestræ,

stræ, & hinc natæ, velim a vobis præstari. Ad hæc subito Stephanus Bessenity de Bodrog, vir ingenio maturo, jussu reliquorum, ex frequentia illò circumfistentium, unus ipse pro tota multitudine respondit. Fuit responsum haud multum absimile illi, quod dederant pridie optimates. Inter cætera, quod comitis Cepusiensis imperio hætenus paruissent, id factum sic purgaverunt. Illius factionis principes crebro auribus illorum inculcasse, Cepusiensem comitem consensu Cæsaris, ac Ferdinandi regnaturum: cæterum literas & edicta, quæ rex Ferdinandus emisisset, ab eisdem intercepta fuisse, quominus publice fuerint recitata, aut privatim ab aliquibus lecta. Alioqui se nulla in re Regis Ferdinandi imperio ac voluntati repugnatos fuisse. Proinde nunc ipsum ultro Regem salutare: illum vero regni impostorem pro hoste habere: jubereque omnes, ut corona primo quoque tempore allata, Ferdinandus Rex de more consecratus, diademate imposito, regni moderationem capeffat.

Sub idem fere tempus reduxit copias victrices nostras comes Nicolaus, quæ in stativis ad oppidum Marusch e regione Wissegradi collocatæ fuerunt. Præterea comitis de Frangepanibus uxor, postquam certior facta fuit de mariti nece, per nuncium Budam celeriter missum sese in fidem ac potestatem Regis Ferdinandi permisit. In comitiis præter cætera, hæc potissimum decreta, scitaque fuerunt. Primum, ut Petrus Perenius diadema, cujus id anno superiori custodiæ traditum erat, nulla interposita mora, adportaret in Albam Regalem: deinde coronationi constituta est dies tertia Novembris: postremo literæ uno omnium consensu decretæ ad Transylvanos & Siculos, quibus admonerentur, ni venissent & ipsi Regem Ferdinandum consalutatum, ejusque in verba jurarent, relicto tyranno, ac spretis illius imperiis, quin etiam in ipsum hostilem in modum insectarentur, omnes hostium loco futuros. Tributum quoque viritim imperatum per omnes regni ditiones, unde magna vis pecuniæ cogeretur in belli usum suscipiendi, tum adversus Turcas, tum contra quoscunque regni hostes. Petro Perenio, cui negotium, ut ante dictum est, datum erat, afferendi coronam; quoniam per loca intuta iturus erat, adhibiti fuerunt equites mille quingenti, qui hominem euntem, redeuntemque comitarentur. His atque aliis mature decretis, proposito etiam edicto, quo unusquisque in Albam constituta die veniret, Conventu, decimum post diem, quam agi

cœptus est, dimisso, cuique abeundi libere potestas facta est. Post hæc Reginæ ex Vienna secundo flumine, altera quidem Anna mariti felicitate imprimis læta miniata in navi, altera vidua (sane quod flebile aspectu fuit) in denigrata, indice luctus perpetui & mœroris, advectæ fuerunt: quibus usque ad veterem Budam Rex Ferdinandus cum aulicis proceribus Pannoniis ac Germanis occurrens, post factam salutationem illas inter medius equitans, honorifice per oppidum in arcem introduxit.

Inter hæc comes Cepusiensis desperatis prope rebus ad ultima conversus, quando armis non satis prospere usus fuerat, neque se ob stare posse ulterius tantæ regis Ferdinandi felicitati, sua suorumque incomparabili jactura didicisset; conatus est eam aliis artibus perturbare. Subornato nuncio literas ad cunctos ordines scriptas Budam misit, quæ pro foribus templi majoris parieti bene mane affixæ, ac continuo avulsæ ad Regem delatæ fuerunt; in quibus facile infirmos illius conatus, & muliebria consilia deprehenderes. Nihil enim præter falsa crimina Regis & suggillationem continebant. Eas mendaciis & iniquissimis querelis refertas refellere operæ pretium non erat. Neque enim in vulgus manarant: neque dignæ satis habitæ sunt, ad quas responderetur. Turpe enim erat, præsertim tanto Regi, cum hoste jam acie devicto, conviciis ac maledicentia contendere. Apud Cibinium deinde jussu illius (valuit enim nonnihil adhuc apud magistratus, quos ipse crearat, ejus imperium,) Georgius Reicherfdorffer, a Rege missus, ut civitates Transsylvaniæ ad fidem & officium alliceret, in vincula coniectus est. Qua re a plebe intellecta, statim patribus ob id facinus pulsatis & urbe depulsis, effracto carcere emissus fuit: indeque regium vexillum publice omnium consensu, & acclamatione propositum. Quæ res tum comiti Joanni terrorem haud sane exiguum incussit, tum civitatibus & finitimis oppidis, ut huc inclinarent, multum momenti attulit, & ad dicto parendum propensiores fecit. Quoniam vero autumnus gravitate, cœlique ex insolentia milites passim ægrotare periculose cœperunt; inclytus Rex Ferdinandus, memor humanæ conditionis, neque oblitus fidei, a militibus præstitæ & officii, Budæ Nosocomion instituit: qua in domo affecti languoribus, aut alioqui morbis oppressi milites decumberent, & ope ac diligentia medici convalescerent recurati. Delecti illis cibi ac medicinæ per appositos ministros,

ac

ac cætera, quæ ægroti imprimis requirunt, ministeria opportune exhibita fuerunt. Præfectus fuit a Rege illi diverforio Joannes Faber (1), cujus consilio id fuerat institutum; vir multis virtutum ornamentis, sed præcipue pietate, ac humanitatis officiis clarus. Is quotidie his laborantes invisit; nihil eis, quod ad incolumitatem recipiendam, exactamque ad curationem pertinere videbatur, defieri passus: cujus opera complurimi, alioqui perituri haud dubie, fervati fuerunt.

Quarto deinde Calendas Novembris rex Ferdinandus una cum reginis Buda egressus, præmissis tribus peditum millibus cum machinis XIII. secum ipse adducens ad tria millia equitum Pannoniorum ac Germanorum lectissimorum hominum, Albam Regiam regio sane apparatu intravit (2). Pedites pro mœnibus in statione collocati; equites, præcipue Germani panoplia omnes conspicui, ac sagulis partim holosericis, partim auro interstinctis, ac Gallico more superne circum thoraces conscissis, ab vero umbilico genuumtenus copiose striatis, operati fuerunt. Rex ipse equo cataphracto insidens, atque armis argentatis luculentus, & ipse aureo sagulo super arma indutus, interque Reginas medius inequitans, pro vestibulo sacræ ædis divæ Virginis Mariæ, ex equo descendit, ac confestim a sacerdotum collegio in templum summam ante aram deductus est. Ibi laudibus Deo benignissimo decantatis, riteque gratiis actis, vespertinis precibus interfuit. Templum augustum illud præter cætera ornamenta, quibus locupletatum erat egregie, antequam sacrilegio Joannis comitis Cepusienis violatum esset, regum priscorum conditoriis, & marmoreis Mausoleis, jam inde ab regni initio loco illo regum ac principum sepulturæ destinato, imprimis celebre est. Quod quidem rex Mathias Corvinus adjectione basilicæ, magnificentia operis admirandæ, sed ut reliqua imperfectæ, eximie locupletavit. Calendis porro Novembris Paulus Archiepiscopus Strigonienis cum CC. equitibus, ac cætera multitudo cunctatius Regem consecutus, quod adversa valetudine tentabatur, Albam pervenit. Die insequenti Petrus Perenius diadema, cujus apportandi causa, ut supra memoravi-

(1) Episcopus deinde Vindobonensis; vir ab eximia in Deum pietate, amore bonarum litterarum, & Apostolico propugnandæ vitæ religionis studio longe clarissimus.

(2) Celeberrimi introitus seriem, & coronationis plane memorabilis cæremonias & pompam, ab Anonymo auctore scriptam, eodem anno Antverpiæ typis vulgaverat JOANNES GRAPHEUS; quæ opella cum sit rarissima, & coronationis, Albæ Regiæ ultimum celebratæ, historiam conservet, dignam censui, quæ sub finem hujus opusculi lucem iterum videret.

ravimus, Buda profectus jampridem erat, mille equis comitatus, attulit, magna hominum frequentia oppidum ingressus: cui cum Stephano à Bathor optimates regni fere omnes, & antistites, assumpto honoratissimo quoque, officii causa obviam usque ante mœnia prodierunt. Dies coronationi dicta erat III. Novembris, cum pridie ejus diei allatum fuisset diadema. Itaque locum inter septa editio- rem ante summum altare regii ministri panno rubro constraverunt. Regia in medio subsellia collocata aureis peristromatis auleisue con- tacta fuerunt. Reginis & suum theatrum superne ab læva excita- tum, unde cum gynæceo commode spectarent. Rex paulo post co- nubiam noctem in divi Emerici deductus est; quæ est ædícula, in qua dux ille sanctus natus esse perhibetur, dein nomini ejus, post- quam esset divorum in numerum arrogatus, dedicata. Mane ad primam auroram in regiam convenerunt præfides & optimates com- plurimi, eoque attulit Perenius in conceptaculo sane eleganti coro- nam, sceptrum, & globum aureum. Inde admirabili pompa ad ædem Virginis contiguam, Regem deduxerunt, antecedente purpu- ratorum, nobilium, ac strenuissimorum hominum, & subsequente multitudine, sed præcipue regni primoribus. Inter quos Wolfgan- gus comes à Pefingen ensen inaurata vagina conditum præferebat; Alexius Turzo globum illum aureum; Stephanus Perenius sceptrum, insigne regium; Stephanus Bathor Palatinus coronam, utraque manu gestans, cruribus podagra vitatis, in sella ante Regem portabatur, quam summum ante altare episcopo Nitriensi reverenter exhibuit; eaque cum scepro & orbe illo aureo, cæterisque insignibus rite super altari collocata fuit. Rex ipse in medio purpuratorum, composito ad maturitatem vultu, processit. Ubi ventum est ad aram summam, salutato numine, dein commodum inchoato sacrificio, in sacellum quoddam ad tempus contabulatum propter altare concessit. Ibi ami- culo sacro divi Stephani humeris injecto, rursus egrediens in præpa- rata sibi sede, ac serico raso purpureo instrata, constitit: donec recitata epistola, deducente eum antistitum choro, ante aram consti- tutus de more jusjurandum dixit: ac deinde rite inunctus, peractis antea idoneis precationibus, ac genibus innixus, Deum, ut sibi re- gnoque inclyto Pannoniæ bene feliciterque eveniret delata regnan- di potestas, suppliciter oravit. Post hæc Nitriensis antistes acce- ptum diadema bene adprecatus, aliquandiu supra caput regium at- tol-

tollens altius tenebat. Inter hæc Palatinus intenta voce rogavit regni primores, & circumfusam nobilitatem, omnemque populum Pannonium, num Ferdinandum regem juberent? qui ex templo, velut ore uno contentissime succlamaverunt: *Jubemus Ferdinandum hunc Regem*. Deinde propius admota corona, iterum Palatino rogante, num placeret eis Ferdinandus rex? responsum est ingenti clamore: *Placet, ac perplacet Rex Ferdinandus*. Tum episcopo jam jam imposituro, coronam capiti regio, tertium Palatinus interrogavit circumstantes, juberentne & ecquid placeret Regem esse Ferdinandum? Responsum est certatim ab omnibus summis, infimisque Pannoniorum, sublato altius quam antea clamore: *Jubemus Regem Ferdinandum, ac præterea neminem; hic perplacet, ac præterea nemo: hujus, & nullius alterius dicto erimus perpetuo audientes*. Hæc ubi responsa dedissent, continuo episcopus, applaudente universa multitudine circumstantium, coronam regio capiti imposuit: dextram ejus sceptro, lævam orbe illo aureo, exornavit; denique gladio eum accinxit, quo memorant divum Stephanum olim usum fuisse, proindeque sacrum haberi. Reducto post hæc Rege coronato suam in sessionem, post laudes Deo immortalis & gratias actas, Evangelium fuit decantatum. Dein a symbolo Christiano recitato, *Caspar Ursinus Velius*, consensu suggestu circumquaque serico cooperto, orationem fane elegantem habuit. In qua primum Pannoniorum in eligendo Rege collaudavit prudentiam fidelem; dein Regis ipsius virtutes eximias carptim, ob loci, temporisque angustiam, enumeravit; postea Pannoniorum res, jam inde ab regni initio fortiter ac præclare gestas; tum soli ipsius felicitate, ubertateque agrorum strictim exposita, postremo ad arma contra sævissimos hostes capienda Pannonios exhortatus est (1). Peraçto deinde rite sacrificio, & cerimoniis de more confectis, Rex ad aram rursus descendens corporis divini cibo, exhibente episcopo Nitriensi, refectus est. Inde post rem divinam factam, ex æde Virginis in divi Petri sanum super instrato panno per humum pedibus per forum confertissimum hominibus, consimili, qua ingressus fuit ædem

(1) Orationem auctoris nostri, ejus hic meminit, typis JOANNIS SINGRENII Viennæ vulgatam, & honoribus ac meritis STEPHANI BATHORII Comitæ Palatini ab ipso URSINO VELIO dicatam, latus reperi. Volumen impressum, cui inserta est, lucubrationes poëticas cum divi CYRILLI sermone de animæ decessu, ab auctore nostro latine factæ, aliisque cum ejusdem tum aliorum poematibus complectitur; servaturque in Bibliotheca nostræ pluteo * LVI. V. 2. * Amor & studium, quo in hoc genus monumenta feror, non permiserunt diutius latere ignotam: typis idcirco excusam in fine præsentis opusculi invenies.

ædem pompa, se contulit. Ubi equitibus auratis, ut moris est, creatis, continuo extra oppidum in equo ad Divi Martini deductus sacramentum dixit, juratus Deum, & reliquos divos testes faciens, se annixurum sedulo, ut regni fines ab hostium, præsertim Turcarum, incursione tutaretur, eosque proferret: ante omnia iuste, nullo habito discrimine personarum, regnum se administraturum. Dicto juramento, confestim brevi, sed prudenti oratione, ac gravi cohortatus est Pannonios, ut quo regnum tot cladibus ac vexationibus hostium externorum, domesticorumque labefactatum ac pene exitio ruinisque datum integrari posset, suoque ductu & auspiciis restitui, in fide, officioque permanerent, & dicto ejus audientes essent: interim pollicitus, se nihil curæ, laborisque omisurum, ut omni ex parte ipsorum salutem bonaque & facultates incolumes ab omni injuria, hostilique impetu, ac violentia tueatur; pro quibus conservandis suas ipse opes ulro sit effusus, ac vitam, si necessitas ita postularit, in discrimen oblaturus. In redeundo proximum collem ascendens, ense districto, aëra quatuor ictibus diverberat, in totidem orbis terrarum regiones conversus; data videlicet significatione, fore, ut ab hostibus, & quacumque vi, regni fines, totis viribus annixus, tutaretur. Inde in oppidum omnes rediere, regni optimates & antistites numero treis & triginta, insertis scæminis illustribus duabus Palatini & Oerdedi conjugibus, cum Rege ac Reginis accubuerunt, conviviumque in multam noctem productum laute celebratum est.

Postero die haud minore pompa & apparatu, quo pridie Rex coronatus fuit, Annæ quoque Reginæ diadema impositum; non utique illud sacrum, quo Reges tantummodo coronari mos obtinet antiquus; verum aliud haud ita quidem vetustum, sed luculentum, ac gemmis maximi pretii grandiusculis distinctum. Illa cum Rege, qui ipse quoque coronam in capite gestavit, adducta est in ædem; tum in sacrario deposito flammeo mundoque omni muliebri, passis capillis egressa, media inter Regem ac Mariam Reginam, summam ante aram constitit; mox de more inuncta ac coronata: cujus quidem in facie matronalis enituit pudor ac venustas cum dignitate reginali conjuncta: duorum jam liberorum parens, ac totidem regnorum cum viro felicissimè potita; reginarum omnium, quotquot hodie vivunt, decus eximium, & pudicitiae specimen conjugalis. Reliquum diei à coronatione, convivio, tripudiis, & saltationibus consumtum.

Ante

Ante noctem, sub ipsum ferme crepusculum pugnae simulachrum a nobilissimis lectissimisque juvenibus editum est, commissusque ludus fuit in area ante regiam. Juvenes praestantes robore viribusque in equis armati, ac duplici instructi turma, congressi, certamen inierunt. Ludus ab agmine Trojano, corruptis vocabulis a degeneri posteritate *torneamentum* est appellatus (1). Die insequenti editum curriculum equorum, ad metam oppidum versus properantium. Eo spectatum ad hippodromum Rex & Reginae cum honoratissimo quoque exierunt: effusaque est ex oppido hominum visendi studio ingens multitudo. Quo in certamine Reginae Mariae equus, caeteris longo intervallo praecurrens, facile palmae honorem est adeptus. Postridie ante regiam nobilitate congregata comes Cepusienfis, posteaquam novandis rebus aperta vi omnes illi viae essent obseptae, & jam animo verso ad conatus infirmos, quo vis maleficio res turbandas esse ratus, subornato nuncio literas in Albam Regiam ad regni procures ac vulgus nobilium misit; eas obsignatas eveftigio a caetera multitudine delecti viri ad Regem pertulerunt. Tametsi vero capitis poena indicta erat speculatoribus hostis ac nunciis, qui fefellissent, deposcentibus idcirco ad supplicium Hungaris tabellarium comitis Joannis: Rex tamen, ne publicum gaudium poena tametsi in crimine deprehensi ac nocentis contaminaretur, conservavit. Postera luce Rex Ferdinandus summo omnium consensu comitem Cepusiensem & Stephanum Verbetium, vocata ad concionem universa nobilitate, ac regni totius civibus, hostes judicavit. Illum, quoniam regni jam pridem affectati compertus Ludovicum Regem adversus immanissimos Turcas acie decertaturum, copiis, quibus a Rege praefectus erat, retentis, non adjutarit, ejusque post miserandum obitum, & regni cladem, vi ac scelere regium nomen usurparit. Hunc propter excitatas seditiones pestiferas jam olim etiam proscriptum; qui perniciosus consiliis

(1) Illustris DUFRESNE in erudito & noto opere suo postquam hanc opinionem retulit, haec addit: Alii, inquit, probabilius censent, ut a Gallis eorum usus originem acceperit, ita & vocabuli etymon ab iis repetendum, nempe a verbo *torner*, aut *tourner*, id est in orbem circumduci, circumflecti: qui enim in his militaribus decursionibus decertabant, quos insidebant in gyrum fernis equos circumagebant. Hoc ludi genus ab Hungaris nostris in Europam ex ultimo oriente delatum esse, existimo. Notum enim est Turcas, Persa quoque, ac caeteras Orientis gentes hoc ludi genere adhuc delectari; vero simillimum deinde est, HENRICUM AUCUPEM primum fuisse exercitii hujus equestris in Germania conditorem: exemplo utique nostro, vel necessitate, ab gente Hungarica pugnae tum equestris, ut omnibus notum, longe peritissima eidem imposita. Certe Illustris DUFRESNE vocabulum *torner*, unde *torneamentum* deducit, Hungarice originis esse existimat; & Converti, reverti, quod *to* tornare notat, Hungarice *Térni* hodie dum dicimus: unde *Teritóm* fit convertio, reflectio; *térites* conversio.

filiis comitis Cepusienſis animum ad omne ſcelus patrandum corroboravit, eumque implevit ſuæ inſolentis audaciæ ac furoris peſtibus. Cæteris, qui comitis Cepusienſis rebus adhuc favebant, menſis ſpatium datum unius, intra quod veniret quiſque ſe purgatum, eo-que veniendi abeundique illis impune poteſtas facta eſt: quod niſi intra conſtitutum tempus veniſſent, & ipſi hoſtium loco eſſent, ſi a pertinacia non deſiſterent. Dum hæc in alba geruntur, Michaël Kunorat Turcarum cohortem, qui præda illeçti agros incurſione facta populabantur, intercept; e quibus pauci admodum elapſi fugæ ſe mandaverunt, reliquis captivis funeſta ea populatio fuit. Si- quidem mutilatorum nares, aures & barbigeræ menta præciſa, ac tabo concreta, in Albam cum tribus captivis integris tranſmiſit ad Regem; ſœdum & inſuave ſpectaculum, verum iis, qui ſævitiæ Turcarum experti fuerant, non ita injucundum. Captivi a Rege Antonio Mendoſſæ, Cæſareo Oratori, donati ſunt. Inſequentibus diebus regni negotia ardua agitata, & continenter apud Regem magnis ac variis de rebus conſultatum eſt. Rex inter cætera ſummo- pere contendit, ut abrogaretur privilegium vehementer pernicioſum publico bono, quo freti quam plures latrocinia impune exercere poterant. Etenim jam multis annis uſurpatum fuerat, ut nobiles commiſſi latrocinii aut cædis convicti non ſtatim in vincula conjicerentur, atque plebei reliqui & cives, ſupplicioque darentur; verum data fide acceptiſve vadibus in proximis comitiis cauſam dicerent: qui interea judicum animis largitione corruptis, facile abſolvebantur, aut multa irrogata, ſupplicium pecuniâ perſoluta devitabant. Privilegium hoc poſt acrem ac diuturnam contentionem de Regis ſententiæ æquitatis imprimis ſtudioſi antiquatum eſt (1). Corona ſacra, poſt conſultationes varias Stephani Bathor palatini cuſtodix tradita, aliquot poſt diebus in arcem Viſchegradum, quo in loco multis retro ſæculis aſſervari ſolita eſt, ab eodem deportata, re- poſitaque fuit in conditorio veſtibus ac peſſulis firmiſſime communi- to. Inde magiſtratus creati fuerunt. Magnifico Stephano Bathor prorogatus ſuus; D. Alexius Turzo judex regni factus; Andreas Bathor magiſter, qui vocatur, tabernicorum; Caſpar Horvaty præ-

(1) Hæc dubitare fere non ſunt, Conſtitutiones anni 1727. Ferdinandi Regis, non Budæ, ut exempla impreſſa habent, ſed Albæ Regiæ fuiſſe editas. Clarum deinde certumque eſſe vi- detur, Articuli ſexti earundem Conſtitutionum verbis illis: univerſos fures, latrones, in- cendiarios &c. etiam Nobiles, eorum criminum reos, fuiſſe comprehenſos.

præfectus servientium a cubiculis; Nicolaus Turocius & Emericus Erzegh curiæ seu domus regiæ præfecti, Joannes Longel structorum, pocillatorumque Antonius Lassantius; Nicolaus Gerendi quæstor regii ærarii creatus; Joannes Salai comes Pofoniensis, Thomas Nadasdinus, Michael Imrefii Budenf. arci præpositi; Franciscus Rewai prætor, quæ vocatur *præsentia personalis*. Petro Perenio, satrapæ Transylvaniæ, suus quoque magistratus, quem occupante regnum comite adeptus erat, a Rege permissus. Cæterum Paulo archiepiscopo dignitas cancellarii supremi relicta. Thomus Vespriemienfis declaratus est regni cancellarius, qui adjectione Agriensis episcopatus abunde locupletatus fuit, vir propter innumerabiles & eximias virtutes omni honore & fortunis dignissimus. Ladislao Macedonico, gravi ac prudenti viro Varadiensis, Nicolao Gerendi singularis industriæ & spectatæ fidei homini, Transilvaniæ episcopatus a Rege munifice attributus est.

Post hæc iusta funebria regi Ludovico magnifice facta, tanto quidem apparatu, ut nulli exequiæ regi fuerint sumptuosius post hominum memoriam & magnificentius celebratæ: excitato tumulo ad tempus, ac nigro circumquaque panno obducto, cujus quidem lectum cereis ad numerum DC. accensis collucebat. Epitaphium soluta oratione majusculis literis exscriptum hoc circumfusus erat.

INCLYTO. AC. MAGNANIMO. PANNONIORUM. BOHEMORUMQUE. REGI. LUDOVICO. WLADISLAI FILIO. QUI. PRO. RELIGIONE. AC. PATRIA. ADVERSUS. IMMANISSIMOS. TURCAS. ACIE. DECERNENS. ANNOS. PRIMUM. NATUS. XX. OCCUBUIT. INVICTUS. AC. POTENTISS. REX. FERDINANDUS. AFFINICHARISSIMO. MARIA. DULCISSIMO. CONIUGI. ANNA. FRATRI. AMANTISSIMO. MOERENTES. PIE. INFERIAS. PERSOLVERUNT. ANNO. AB. OBITU. ILLIUS. ALTERO. DIE. XI. NOVEMBRIS. CECIDIT VERO. ANNO. A. CHRISTO. NATO. MDXXVI. MENSE. AUGUSTO. DIE. VNDETRIGESIMO.

Pannus item niger circum symphrattidas perpetuo ductu explicatus erat, cereis pedali intervallo suffixis. Passim regis Ludovici insignia atratis appicta chartis templi parietibus & columnis hærebant suspensa; sed præcipue ad tumuli ipsius latera: cujus in medio pheretrum stabat

ferico pexo nigro undique coopertum, cui imposita fuit ex orichalco corona, sceptrum & orbis instar, sive globus regum gestamina. Sellæ item principum atris obductæ pannis fuerant. Rex & Regina cum omni gynæceo lugubri veste quisque induti, vespertinis precibus flebili murmure decantatis interfuere. Mane insequentis diei & sacrificio luctuose peracto adstiterunt; ubi cæteræ quoque ceremoniæ, quæ manibus tantorum principum debentur, rite exhibitæ fuerunt. Inde post confecta negotia, dilapsa nobilitate, in suam quisque domum ex Alba reversus est. Rex cum reginis Thatam se recepit; ex quo loco Regina Maria in Owarum profecta est: Rex cum Anna conjuge Strigonium retrogressus petiit, Budam quo minus reverteretur, absteruit fama pestilentiae exortæ; qua, sive alio morbi genere correpti præfidiarii milites in arce complurimi letifera contagione occiderunt. Tria millia peditum ad oppidum, cui Maruscha nomen, propter Danubii ripam egregione Wishegradi, in hyberna deducta fuerunt.

Thomson & Co. 1855

Johannes de Zápolya, Rex Hungariae.
J. Schmutzer sc.